

SZEMLE

Érsekújvári Kódex. 1529–1531. A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata bevezetéssel és jegyzetekkel

Közzéteszi: HAADER LEA. Régi magyar kódexek 32. MTA Nyelvtudományi Intézete – MTA Könyvtára – Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012. 1233 lap

1. Bevezetés. A Régi magyar kódexek 32. számú darabja az Érsekújvári Kódex, a sorozat elvárásainak megfelelően tartalmazza a kézirat betűhű átíratát (filológiai jegyzetekkel ellátva), a hasonmás kiadást, valamint egy részletes bevezető tanulmányt (5–60). A kiadássorozat történetében először a szöveg digitalizált változata is rendelkezésre áll (CD-melléklet formájában). A kézirat korábban a Nyelvemléktár 9–10. számú darabjaként volt hozzáférhető VOLF GYÖRGY átíratában. Az új kiadás „éppen zajló” munkálatairól már 2004-ben találunk utalást (a Nyulak szigeti másolóműhely történetével kapcsolatban, HAADER 2004: 204); a kötet 2012-es évszámmal jelent meg, s 2013 novemberében mutatták be a Nyelvtudományi Intézetben. A kiadás bevezető tanulmánya összegzi az előkészítő munkálatok során született új eredményeket (MADAS EDIT és HAADER LEA írása, WEHLI TÜNDE és ROZSONDAI MARIANNE közreműködésével), ezek közé tartozik a kódex helyhez kötése, későbbi története, a Nyulak szigeti műhelyhez való viszonyának feltárása, a kezek számának újabb meghatározása, az ívfüzetek sorrendjének helyreállítása, valamint a későbbi bejegyzések nyelvi változással kapcsolatos elemzése.

A nyelvemlék a nevét a felfedezőhelyéről kapta, az érsekújvári ferencesek könyvtárában talált rá Czech János (Győr város tanácsnoka) 1833-ban (egy másik kézirattal, a később róla elnevezett Czech-kódexszel együtt). A kódex anyaga itáliai papír, tizenkét vízjelt tartalmaz (ezeket l. 9–11), 291 fólióból áll – ez 49 ívfüzetet, 582 számozott lapot jelent –, így a legterjedelmesebb kézírataink közé tartozik. Egyik különlegessége a passió- és halálszövegekhez tartozó, azzal szerves egységet alkotó miniatúraciklus. A kötetet kétféle gótikus motívum díszíti, felépítését tekintve centrális elrendezésű reneszánsz típusú (könyvkötőműhelyhez nem kapcsolta a szakirodalom). Az ÉrsK.-t az Akadémiára kerülést követően köttették újra (1851 után). Az új egybefűzés után a körbevágott kódexnek márványozott, színes metszést csináltak. A kódexet restaurálták, ám sem magukat az ívfüzeteket, sem azok sorrendjét nem sikerült rekonstruálni (a helyreállított sorrendről részletesen l. 8).

2. A kódex történetéről. A kéziratot kezdetben ferences eredetűnek is tartották, azonban sem a lokalizálása, sem a rendhez tartozása nem volt egyértelmű, hiszen a külső tulajdonságok nem mindig kötik össze azokat a kéziratokat, amelyek ugyanabban a scriporiumban keletkeztek (a szellemi műhelyjelleg szerepéről részletesen l. HAADER 2004: 196–198, 2008: 53–55). A belső érvek arra mutatnak, hogy a domonkos rendhez tartozó munkáról van szó: a rendalapító Szent Domonkos neve több mint húsz alkalommal fordul elő az egyes szövegekben, kivétel nélkül különleges keretek között említve (*atyánk*-ként szerepel, míg a ferences rendhez kapcsolódó fontos szentekre ez nem jellemző, l. VOLF 1888: IX). További meghatározó tartalmi érvnek tekintik Sziénai Szent Katalin legendájának szerepeltetését (20). A helyhez kötést tekintve az olyan tények, mint a kolostori hasz-

nálatra szánt munka, valamint az, hogy apácák által készült, olyan magyarországi helyen, ahol a lehetőség is megvolt a díszes kivitelezésre – egyértelműen a Nyulak szigeti domonkos kolostor felé mutatnak. Az ottani scriptorium szellemi tekintetben is műhelye volt a kódexmásolásnak (a Ráskay-féle iskoláról részletesen I. HAADER 2004).

Az ÉrsK. keletkezési idejét Sövényházi Márta jóvoltából ismerjük: az első nagy szerkezeti egység lezárásaként a 310. lap végén szerepel tőle datálásként az „ezer öt zaz Harmyncz eztendewben”, az 544. lapon pedig egy évvel későbbi a dátum. 1541 után (Buda elestével) az apácák menekülni voltak kénytelenek, elsőként Váradra (1566-ig), majd Nagyszombatba (először a dominikánus kolostorba, majd a klarissza kolostorba 1618-ig). A következő nagyobb állomás Pozsony volt, ekkorra azonban – eddig pontosan nem ismert okokból – kettévált a könyvállomány, az ÉrsK. idáig nem jutott el (ahogyan a ThewrK., a CzechK és a JordK. sem; 18). 1619 után az apácáknak négy alkalommal is menekülni kellett a kolostorból akár évekre is – valószínűsíthető, hogy könyvek egy részét magukkal vitték (19). Annyi bizonyos, hogy a régi kötésből megőrzött és a jelenlegibe ragasztott előzéklapon található egy bejegyzés Mater Anna Franciska nevével, aki 1646 és 1652 között volt a nagyszombati kolostor apátnője. További bizonyosság, hogy Újfalusi Judit, nagyszombati klarissza apáca 1712 körüli munkájába, a „Makula nélkül való tükör”-be szövegrészleteket vett át többek között e kéziratból is (a műről és további forrásairól részletesen I. LAUF 2014).

Magából a kéziratból is dokumentálható, hogy az ÉrsK. olvasmányként használatos volt a 17. század alatt, eredetileg a domonkos rendiek között, majd a klarisszáknál is. A kiadáskor ugyanis a későbbi bejegyzésekről is számot kellett adni – lábjegyzetek formájában. A munkálatok során az utólagos kezek nyomaiból bizonyos vonulatok rajzolódtak ki (ezek részletes elemzését I. HAADER 2006, 2009a: 38–39). Legalább tíz későbbi kéz dolgozott a kódex bizonyos helyein. Az utólagos bejegyzők teljes pontossággal való elkülönítése nehézségekbe ütközik. Az íráskép és a hangjelölés különböző időszakokhoz köthető, s bár nem példátlanok a 18. századi kisebb bejegyzések sem, a legtöbb módosítás-igazítás a 17. században került a kéziratba. Egy-egy kéz általában egy-egy szöveghelyen dolgozott, ugyanakkor egy-egy szöveghelyen több kéz munkája is megfigyelhető – ebből következtethetünk a gyakrabban olvasott egységekre.

Legalább négy kéz módosításai találhatók a Sziénai Szent Katalin életéről szóló szövegben (382–430), s még több az Alexandriai Szent Katalinról szóló verses legendában (442–520). A változtatások egy része az eredeti szövegeket nem érintő betoldás (többek között a kódex használatára: „fordécs két levelet”, 424). Az igazítások más része az ómagyar szöveg tényleges hibáit korrigálja, törléssel, javítással, betoldással (pl. *wezedelem* > *wezedelem*, részletesen I. a típusokat és a szöveghelyeket HAADER 2006: 104).

A tényleges nyelvi változást is mutató esetek megtalálhatók a hangjelölésben, a szókincsben és a grammatikai jellemzőkben egyaránt. A hangjelölés tekintetében tanulságos, hogy az egy graféma – több fonéma gyakorlata a 17. század közepére már nem megfelelő (ebben a nyomtatott szövegeknek is szerepük lehet). Több kéz is egyértelműsége törekszik például az *é*, *ö/ő*, *ü/ű* és az *á* hosszúságának jelölésében. Az *e* > *ee* és ritkábban *a* > *aa* betoldások a hosszúság megkülönböztetése érdekében már Sövényházi saját javításaiban is megfigyelhetők (HAADER 2009b: 50, a scriptor további hibáiról és javításairól 50–59). Az ómagyarban több funkciót is betöltő betűkettőzés a magánhangzók hosszúságának jelölésére már nem tűnik alkalmasnak ebben az időszakban, a mellékjelek pedig kezdenek a mai ékezetekre hasonlítani. További változás a labialitás felé való elmozdulás, pl. *jet* > *jět*. Ezek

a változtatások vélhetően összefüggenek a felolvasás szándékával, ahogyan a tagolásra vonatkozó jelölések is (további példák HAADER 2006: 105–106).

A lexikai elemeket érintő módosítások részben a régiessé vált elemek kicserélését mutatják (*ydegokel* > *Székakbul*; *allatok* > *Eszközok*), részben stílusbeli-emocionális motiváció lehet mögöttük (a finomítás szándéka: *faytalan* > *hamis*, az expresszivitás érdekében: *o* > *jaj* – l. még HAADER 2006: 107). A grammatikát érintő módosítások közül látunk példát az igeidők ingadozására, pl. *zéró + volt* > *zéró + vala* (az ismertebb forma); a *ki* használatának szűkülése *kj* > *mely*; a tárgyrag kiegészítése igeveves szerkezetben *csoda lathwan* > *csodat latwan* stb. Ezek az igazítások, változtatások a kézirat nyitott használatára utalnak.

A kézirat a klarisszáktól feltehetően 1782-ben, II. József feloszlató rendelete következményében került el, Czech János mindenesetre az érsekújvári mariánus ferences kolostorban fedezte fel 1833-ban, egy évvel azután, hogy a Magyar Tudományos Akadémia felhívást tett közzé „históriai kéziratok” felkutatására. A kézirat szövegét Szalay László másolta le, a másolatot Döbrentei Gábor vetette össze az eredetivel 1836-ban. Ez lett az alapja a későbbi kiadványoknak. Az ÉrsK. kölcsönként került az Akadémia levéltárába, Reguly Antal eszközölte ki a kódex tulajdonná válását (19). A kódex sorsát mutatják a széleken vízfoltos levelek, a hajtásokat és a levelek széleit gyakran ki kellett egészíteni. A teljes 69–70. lap későbbi, 17. századi kéz írása, az elveszett szöveg pótlására. A jelen kiadás a 259–261. lapot a Szalay-féle másolatból kipótólva közli, facsimile nélkül (VOLF GYÖRGY még valószínűleg látta az eredeti főliót is 1888 előtt; 19).

3. Szerkezet és tartalom. A kézirat egyértelműen kolostori használatra készült. A egyes tartalom talán a zűrzavar benyomását kelti, mindenesetre a terjedelem arra enged következtetni, hogy nagy mennyiségű olvasnivalót igyekeztek egyetlen kötetbe foglalni (összesen 68 tétel különíthető el). Ennek oka lehetett a töröktől való fenyegetettség, a készlet a menekülésre, s ezzel összefüggésben akár az egyszerűbb szállíthatóság. A közösségi (fel)olvasás mellett a legtöbbet másoló és a kódexet egybeszerkesztő Sövényházi Márta számít magányos olvasóra is: „ha *kj* olwassa es rola gondolkodjék”. A válogatott szövegek általában latinból készült fordítások többedik másolatai, kivéve Szent Katalin verses legendáját, melynek „önállósága a többi szövegénél jóval nagyobb lehet” (20). A szerkesztés koncepcióját az ívfüzetek, vízjelek, a kezek, a tartalmi egységek, valamint az utólagos bejegyzések szerint lehetett rekonstruálni. Az első nagy szerkezeti egység teljes egészében Sövényházi Márta gondosan felépített műve (1–310), három fontos témakört jár körül. Egy változatos műfajú szövegegyüttes foglalkozik a hamvazószerdától pünkösdig tartó időszakkal (központjában Krisztus szenvedése, majd feltámadása áll); ezt követik az erényes és elmélyült szerzetesi életre nevelő példák és tanulságok (köztük a Szent Bernátnak tulajdonított tanítás), majd pedig a halállal kapcsolatos szövegek.

A második nagyobb szerkezeti egységben a szentek élete dominál (311–584), ez az első kézhez képest kevésbé szerves, Sövényházi mellett további négy kéz másol; a sietésre enged következtetni, hogy Sövényházi az 544. lapon meg is jegyzi: „byzony igen syttem wele”. Ebben az egységben is található a jó szerzetesi életre nevelő szövegek, például, az utolsó tételek pedig prédikációk; az 575. lap után a nagybőjti prédikációciklus eleje szerepel. Ez utóbbit azonban abbahagyták (mondat közepén megszakítva), Sövényházi pedig egy kötetbe kötötte a két részt, s gondosan korrigálta a szövegeket. A kész mű közösségi és magánhasználatra egyaránt alkalmas lehetett, kiegészítve a már meglévő

könyvtárat. A koncepciót mutatja, hogy több olyan szent legendája szerepel benne, amely a Cornides-kódexben nem fordul elő (21). A jelen kiadás tartalmazza a kéziratban szereplő 68 szövegegység rövid leírását, ezt pedig – a tájékozódást elősegítendő – egy részletes táblázatos összefoglaló követi, a tartalomjegyzék mellett a latin megfelelőekkel és a más magyar kódexekben található párhuzamos helyekkel is kiegészítve az egyes tételeket (21–29; táblázat: 30–44).

Ahogy arról volt szó, az ÉrsK. eddigi ismereteink szerint egyedülállóan miniatúrákat is tartalmaz az első egységben a passió- és halálszövegek illusztrálására, amelyek készítőjét Sövényházi Mártával azonosítja a szakirodalom. A korszak magyarországi kolostoraira jellemző kódexfestés és díszítés ismeretében az ÉrsK. „szerény” illusztrációinak jelentősége van (WEHLI 2009: 159–160). A miniatúraciklus 16 (ma hozzáférhetően 14) *historiának* helyet adó képet jelent a passió ismertebb jeleneteiből, valamint négy imago figurás iniciálét. A képek szervesen illeszkednek a szövegbe, emellett egyszerű, mégis biztos kompozíciók. Ez arra engedhet következtetni, hogy volt valamiféle mintapéldány, amelyből Sövényházi dolgozhatott. A képek mintegy fele a Nonnbergi passió nürnbergi-bajor metszeteivel áll rokonságban (valószínűleg egy ma ismeretlen közös forrásuk lehetett). A kutatás azonban arra mutat, hogy a különböző korú szövegek és képek valószínűleg nem lehettek előzményként együtt (jó fél évszázaddal korábbi metszetek is lehettek közöttük), tehát nem kész kötetből másolták őket. Sövényházi különböző eredetű szöveg- és képanyagból dolgozott, válogatott, szerkesztett; a képek kifestésében is önálló volt a technikát és a színvilágot illetően egyaránt (16–17, a képek részletes elemzését l. WEHLI 2009). Noha nem volt hivatásos miniatőr, a képek didaktikus funkcióját ismerhette. A további díszítést tekintve figurális és ornamentális motívumokkal festett és tollrajzos iniciálék, rubrikáták, díszítő és sorzáró lécek fordulnak elő, ugyanakkor több – iniciálék számára fenntartott ám végül üresen maradt – helyet is találunk a kéziratban.

4. A kezekről. A kódex másolóinak számát illetően új eredmény, hogy a paleográfiai és nyelvészeti jellemzők alapján öt kéz határozható meg (korábban VOLF GYÖRGY hármat különített el). Az első és egyben legtöbbet másoló kézről, Sövényházi Mártáról már esett szó. A többi másolót nem lehetett név szerint azonosítani, mindezt a harmadik kéz másol Sövényházi után a legtöbbet, az ő írása látható az utolsó lapon is. Mind az öt scriptor keverék írást használ, változatos hangjelöléssel. Van közöttük változókényebb írás, ilyen például a harmadik kézé, amely egyre inkább a másodikéra hasonlít, míg a második kéz egyenletesen, kevésbé kerek bastardával ír, a negyediké szintén egyenletes, jól kiírt, az ötödiké viszont kevésbé egyenletes, szállás betűszárak és néhány jellegzetesen széthúzott betűforma (*n, m*) jellemzi, ez Sövényházinál is megtalálható (a további elkülönítésükről és írásbeli jellegzetességeikről l. 15–16, a kódex hangjelöléséről és helyesírásáról részletesen l. 45–55). Sövényházi díszítő kedvű másolónak számít (HAADER 2008: 58, 2009c: 74), többször mentegetőzik az írás külseje miatt – számunkra talán különösnek hat a szabadkozás éppen az 526. lapon, melyet követően az addigi bastardáról a mai szemmel kevésbé tetszetős kurzíva kurrens írásra vált.

Ahogy arról már volt szó az ÉrsK. rendez és helyhez kötése kapcsán, a Nyulak szigeti scriptorium kéziratai az 1520-as évek elején jellegzetes elvek alapján készültek. Szigorúan nyelvészeti kritériumok alapján – fonéma–graféma viszony, a szövegtagolás, az elválasztás, és amennyiben lehetséges, a nyelvjárási jellemzők szerint – kimutatható

egy iskola, mely Ráskay Leához köthető (scriptorainak részletes jellemzéséről l. HAADER 2004). Ez az iskola a maga korában is archaikusnak számító, kancelláriai alapú, többje gyű, mellékjelte len írással dolgozott, puritán, következetes, formanívóban és tudatosságban egyaránt igényes kivitelezéssel (HAADER 2004).

5. Nyulak szigeti scriptorium – az új nemzedék. A Ráskay-iskola és az ÉrsK. egymáshoz való viszonya igen sajátos (20; HAADER 2008: 55–59). Ha a legtágabb időszaktól számítjuk is Ráskay Lea és Sövényházi Márta tevékenysége között, akkor is mindössze 7 év alatt szinte teljesen megváltozik a másolás szemlélete: korszakváltás következett be. A kéziratok külsőre nézve szélsőségesebbek (nagyalakú: ÉrsK., kisalakú imádságoskönyv: ThewrK.); az írástükör a végig egyhasábosról döntően kéthasábosra változik (a 26. lapon mindkettő megtalálható, előtte egyhasábos az írás). Az egységes, szép és jól olvasható bastarda mellett megjelenik a kurzív írás is, a bastarda pedig nagyobb presztízsű szövegnél nagyobb betűvel jelenik meg. Az ÉrsK.-t változatos betűformák jellemzik, Sövényházi időnként sűrűn alkalmaz egy-egy újabb megoldást (pl. a nagy *A* változata a 287–290. lapokon), amelyeket aztán nem folytat. Míg Ráskay időszakában az úgynevezett dominikánus helyesírási tradíció érvényesül (konzekvens, régies helyesírás az előzményszövegtől függetlenül), addig az ÉrsK. scriptorai inkább alkalmazkodnak az alapszöveghez, nincs igazán kialakult saját helyesírási rendszerük, hanem tarka fonéma–graféma megfelelések figyelhetők meg (l. táblázatos összefoglalásban: 45–50).

A korábbi időszakban – valószínűleg a felolvasás igényét is szem előtt tartva – grammatikai kategóriák szerint történt a tagolás a középhelyzetű pont alkalmazásával, nagyfokú nyelvi tudatosságot jelezve. Az ÉrsK. több tagoló jelet használ (rubrum, nagybetű, pipa alakú kérdőjel), azonban sokkal inkább a szemnek tetszetős kép kialakítása lehetett a cél. A szövegválogatás szintén különbségeket mutat: Ráskay választásait a regula illuztrációinak tekinti a szakirodalom (MargL., DomK., PéldK., CornK. egyházi beszédekkel és legendákkal, HorvK. Mária életéből). Ahogy arról volt szó, az ÉrsK. a vegyes tartalmú kéziratok közé tartozik. Ráskay jellemzően egymagában dolgozott; öt kódexből négynek egyedüli másolója, a Példák könyve esetében pedig független ívfüzeteken zajlik a közös tevékenység. Az ÉrsK. scriptorai – a második nagy szerkezeti egységben legalábbis – sűrűn változtatják egymást (csak egyetlen példa: a 445. lap első hasábját Sövényházi Márta másolta, a második hasáb a 4. kéz írása, az azt követő beíratlan lap után ismét Sövényházi írása látható). A személyes bejegyzések szintén eltérő hozzáállásról árulkodnak: Ráskay datálásai mellett országos jelentőségű ügyeket rögzít, míg Sövényházihoz a dátumokon kívül a már részben idézett szabadkozások kapcsolhatók.

Általában a Nyulak szigetiekre jellemző a kéziratok helyesírási jellegzetességeit tekintve a *h* javítóbetűként való alkalmazása, ez az ÉrsK.-re is jellemző (HAADER 2009a: 44, 2009b: 54). Közös jellemző továbbá az időnként a sorok végén található örbetűk (gyakran megismételt) használata. A két korszak feltűnő különbségei talán részben a könyv funkciójáról vallott felfogás változásával magyarázhatók. Ez a kérdéskör azonban további vizsgálatot igényel, méghozzá a bizonyos jellemzőkben (írástükör, írástípusok, intonációs jel) egyezést mutató ÉrdyK. és JordK. bevonásával (HAADER 2004: 204; 2008: 60).

Az új kiadást látva és a jövőre nézve az ÉrsK. 316. lapján található „Wege Wagion Amen legen” megjegyzést 21. századi kezünk ekképpen módosítaná: „**Wege ne legen**. Amen legen”.

Hivatkozott irodalom

- HAADER LEA 2004. A Nyulak szigeti scriptórium mint műhely. *Magyar Nyelvőr* 128: 196–205.
- HAADER LEA 2006. A nyelvi (ízlés)változás nyomai az Érsekújvári Kódexben. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest, 103–110.
- HAADER LEA 2008. A Nyulak szigeti kódexmásoló műhely két korszakáról. In: BÜKY LÁSZLÓ – FORGÁCS TAMÁS – SINKOVICS BALÁZS szerk., *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei* V. Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 51–60.
- HAADER LEA 2009a. Én édes Istenem, segíts engemet erre az könyvre! A kódexek tanúságaiból. In: KOROMPAY KLÁRA – TERBE ÉRIKA – C. VLADÁR ZSUZSA – ZSILINSZKY ÉVA szerk., *Forráskutatás, forráskiadás, tudománytörténet* I. Magyar Nyelvtudomány Társaság, Budapest, 35–47.
- HAADER LEA 2009b. Írásbeli megakadásjelenségek történeti pszicholingvisztikai szemszögből. *Magyar Nyelvőr* 133: 48–65.
- HAADER LEA 2009c. Arcképtörédek ómagyar scriptorokról. In: MADAS EDIT szerk., *„Látjátok feleim ...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig*. OSZK, Budapest, 53–74.
- LAUF JUDIT 2014. Az Érsekújvári kódex és a Makula nélkül való tükör. A középkori magyar passióhagyomány nyomai a 18. századi kegyességi irodalomban. *Magyar Könyvszemle* 130/2: 218–236. http://real.mtak.hu/21524/1/78_LaufMagyarKonyvszemle-2014-2-Imprimatura-1.pdf (2016. 09. 09.)
- VOLF GYÖRGY 1888. *Érsekújvári Codex*. Nyelvemléktár 9–10. Budapest.
- WEHLI TÜNDE 2009. Az Érsekújvári Kódex illusztrációi. In: MADAS EDIT szerk., *„Látjátok feleim ...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig*. OSZK, Budapest, 159–170.

VARGA MÓNIKA

ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola
MTA Nyelvtudományi Intézet

Hajdú-Bihar megye helynevei 1. A Hajdúböszörményi és a Hajdúhadházi járás helynevei

Szerk. BÁBA BARBARA. A Magyar Névarchívum Kiadványai 35. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2015. 433 lap + 36 térkép

1. Ezt a könyvismertetést a szokásosnál kissé talán messzebből kezdem, amikor a Debreceni Egyetem Nyelvtudományi Tanszékének több évtizeddel ezelőtti múltjára, kutatási irányára is röviden visszatekintek. A jelenlegi tanszék oktatóinak, kutatóinak nagy része ugyanis igen sokszínű szakképzésben részesült és vált fokról fokra ismert, jó nevű szakemberré. Ebben – természetesen tehetségük, szorgalmuk mellett – szerepe lehetett annak is, hogy az oktatásban és kutatásban a magyar nyelvészet és a finnugrisztika kapcsolódása régóta jellemző volt, és napjainkig az maradt. Erről az egyetem több tanáranak finnországi megbízásai, tapasztalatszerzése, továbbá a debreceni névtani iskola egyes vizsgálódásainak tárgya igen meggyőzően tanúskodik. Közöttük több olyan tanár, professzor is tevékenykedett, aki mind a két szakterületet jól ismerte és kisebb-nagyobb mértékben művelte is. Minden bizonnyal ez is valamelyest szerepet játszott abban, hogy a Debreceni